

Методи активізації пізнавальної діяльності

АПД — активізація пізнавальної діяльності. Педагогічна теорія та практика наполягає на тому, що в основу сучасного уроку, перш за все, слід покласти принцип діяльності, тобто організовувати навчально-пізнавальний процес таким чином, щоб забезпечити максимально можливу активність учнів при постійно діючому зворотному зв'язку. Будь-яка дія, перед тим як бути реалізованою, народжується в мозку учнів і там аналізується; тому, в першу чергу, слід активізувати саме розумову діяльність учнів. Це можливо за допомогою різноманітних технологій, педагогічних методів та прийомів.

Метод Меттчета

1. Мислення стратегічними схемами (здатність діяти відповідно до стратегії, здатність створювати стратегії).
2. Мислення «образами» (уявлення у вигляді схеми).
3. Мислення в «паралельних площинах» (спостереження за власними думками під час їх перебігу).
4. Мислення з кількох точок зору.
5. Мислення в «основних елементах» (варіанти суджень, варіанти рішень, варіанти стратегій, варіанти перешкод).

Методи усвідомлено-логічного типу

1. Дані методи засновані на використанні основних операцій мислення.
2. Об'єднання (речей, явищ, функцій, ідей для отримання нового) — синтез, інтеграція.
3. Розділ — аналіз, розчленування, дрібнення, секціонування.
4. Аналогія — заміщення, перенесення, наслідування.
5. Протилежність — інверсія, антитеза.
6. Перетворення — комбінування, синхронізація.

Прийоми мислення

- *Аналіз* — розумовий розподіл на частини, виділення етапів розвитку сторін, якостей.
- *Синтез* — розумове об'єднання окремих рис, якостей, встановлення зв'язків між ними.
- *Абстрагування* — розумове відокремлення одних ознак і якостей від інших та від явищ, яким вони притаманні.
- *Порівняння* — виділення рис подібності та відмінності за порівнюваними ознаками.
- *Узагальнення* — виділення спільного, головного в явищі.

Метод «Мозкової атаки»

«Мозковий штурм» (брейнстормінг) — розв'язання певної проблеми або задачі за допомогою активного розумового пошуку рішень певною групою учнів. Він може бути короточасним або тривалим, письмовим або усним. Це активна форма діяльності, яка розвиває і тренує мозок, формує вміння лаконічно і чітко висловлювати власні думки. При проведенні «штурму» неодмінно повинен бути ведучий — учитель чи підготовлений учень, який керує проведенням «штурму», підказує напрями пошуку. Також необхідно обрати секретаря, який буде фіксувати всі ідеї за допомогою малюнків, ключових слів, схем тощо. Після створення достатнього банку ідей ведучий здійснює рефлексію діяльності і переходить до обговорення поданих ідей з метою пошуку того, що є корисним, що є в кожній пропозиції. Потім проводиться обробка результатів і відбираються найбільш вдалі рішення.

Моделювання ситуації за заданим алгоритмом

З цією метою можна використовувати методику «семикратного пошуку», тобто конструювання учнями відповіді за допомогою запитань: Хто? Що? Де? Коли? Як? Чим? Навіщо? Або методику конструювання відповіді. Опиши. Порівняй. Встанови зв'язки. Проаналізуй. Знайди місце використання. Запропонуй аргументи «за» та «проти».

Відтворення «логічного ланцюжка» — перший учасник (учитель або I учень) пропонує

певне висловлювання або дію. Всі наступні дії або вислови залежать від попередніх за і схемою «посилка — висновок» або «причина — наслідок».

Метод імітаційних моделей

Забезпечує можливість набуття організаційних, професійних навичок | та вмінь.. Імітаційні моделі поділяють на імітаційно-індивідуальні (які аналізують проблемні ситуації) та | колективні (операційно-рольова та | ділова гра).

Асоціативний зв'язок

Суть методу та його мета

Цей метод може бути використаний на першому етапі роботи над темою, щоб з'ясувати, наскільки учні з нею обізнані, і на останньому, щоб встановити, що саме вони засвоїли.

Застосування методу

1. Доберіть ключове слово, пов'язане з проблемою, яка вивчається.
2. Запропонуйте учням швидко записати інші слова, які асоціюються з названим.
3. Поясніть, що можна і не писати нічого. Тут важливо отримати «моментальний знімок» того лексичного матеріалу, який учні асоціюють із названим словом.
4. Дайте оцінку цьому виду навчання, порівнюючи результати до та після нього; нехай і учні самі переконуються у своєму прогресуванні.
5. Щоб урізноманітнити роботу, запропонуйте кожному учневі на закінчення теми висловити одним словом, що вони думають або відчують стосовно обговорюваної теми. Або хай кожен назве якесь слово, пов'язане з нею. Пройдіть по класу і зберіть такі слова. Попросіть одного або двох учнів записати їх.

Метод «Гудіння вулика»

Суть методу і його мета

Метод «Гудіння вулика» можна використовувати для того, щоб змінити темп уроку. Наприклад, після тривалої промови вчителя дати можливість учням поговорити в парах або групах.

Застосування методу:

скажіть учням, що протягом п'яти хвилин вони можуть реагувати на те, що було сказано чи продемонстровано. Вони можуть обмінюватися враженнями або обговорити те, що їм було незрозуміле. Після поживленого обговорення групами або парами можна запропонувати їм обмінятися думками або запитаннями з усім класом.

Вивчення випадків (кейс-метод)

Метод, який набув особливої популярності останнім часом. Учням пропонується опис реальної ситуації (вербально, на плівках або дається текст). Вивчаючи запропонований випадок, учні аналізують причини успішності чи невдачі описаних дій.

Коло знань .

Учні в групі по черзі (тобто по колу) виконують коротке завдання за певний проміжок часу. Наприклад, перелічити певні події, навести ознаки явища, суб'єкта, об'єкта, тощо. Потім зачитують вголос, обмінюються своїми записами з іншою групою, обговорюють їх.

Експертні групи

Учні у групі розраховуються на «1», «2», «3», «4» або «А», «Б», «В», «Г». Кожному члену групи дається для виконання різна частина завдання. Учні з різних груп, які мають однакову частину завдання (і, значить, однаковий номер або літеру), збираються в окремі групи для виконання завдання, обміну думками та ідеями, досягнення консенсусу щодо результату спільної роботи. За необхідності експертним групам надаються інформаційні, довідкові та інші матеріали. Виконавши завдання, учні повертаються у свої первинні групи, щоб поділитися результатами своєї роботи, обговорити інформацію, повідомляючи те, чого вони навчилися в експертних групах.

Інформаційний пропуск (інколи називають «пилка»)

Створюється ситуація спілкування, коли учасники володіють різною ситуацією. При використанні, цього методу текст поділяється на декілька частин (за кількістю учнів у групі) або використовується декілька текстів з однієї теми. Ці частини надаються кожному учневі в групі для читання. Потім вони спілкуються один з одним, щоб дізнатися про зміст кожної частини або про різні точки зору на одну тему.

Проектна робота

Завданням є розробка власної моделі, процедури, схеми, під час виконання якої учні набувають корисних дослідницьких навичок. Проекти можуть бути довготривалими, на виконання яких виділяється декілька уроків, частина декількох уроків, і короткочасними, які можна розробити упродовж одного уроку або навіть певної його частини. Підготовка виконання і презентація проекту займає значно більше часу, ніж виконання традиційних завдань. Але не вся проектна робота повинна бути виконана на уроці. Передбачається, що учні можуть продовжувати роботу над ним удома, особливо, якщо в групі чітко розподілені завдання між учасниками.

Піраміда («Снігова куля»)

Клас поділяється на пари, які виконують визначене завдання. Через деякий час пари об'єднуються і продовжують обговорення. Цей процес продовжується, поки всі учні класу не об'єднаються в одну групу.

Перехресні групи

Учні працюють в групах над виконанням певного завдання, потім по 2 учні з кожної групи переходять до інших груп й обмінюються результатами своєї роботи. Цей процес може тривати, доки кожна пара не повернеться до своєї первинної групи, або можна задовольнитися лише одним переходом навчальних пар.

«Самоанське коло»

Оголошується тема обговорення, три-чотири існуючих точки зору щодо неї. Кожний учень обирає певну точку зору. В середині класу ставляться 3—4 стільці, залежно від кількості визначених точок зору. Учні стають за стільцями по колу. Три-чотири учні сідають на стільці, висловлюють свою точку зору з належним обґрунтуванням, потім повертаються на свої місця, а на стільці сідають наступні 3-4 учні. Обговорення продовжується, поки всі і бажаючі (або всі учні класу) висловлять свою думку стосовно теми.

«Шумова група»

Групи учнів проводять коротке обговорення для продукування ідей, пошуку відповіді на специфічні запитання.

Інтерв'ювання

Учням пропонується в групах підготувати 1—2 запитання для проведення усного опитування з теми. Запитання записуються на дошці, на рейтинговій основі визначаються найбільш вдалі. По одному представнику з кожної групи виходять з класу для проведення опитування працівників та відвідувачів школи, громадян на вулиці за визначений проміжок часу. Після повернення учні повідомляють у групах або цілому класу про результати своєї роботи. Інший варіант — кожний учень проводить опитування як домашнє завдання, яке потім використовується в навчальному процесі.

Складання проблемних питань. Пошуки відповідей на них

Учень або група учнів складають проблемні питання до теми. Інші учні відповідають. Проблемні питання передбачають багатоманітність думок. Ця форма роботи дає

можливість розвивати такі навички, як аналітичне та логічне мислення, що є складовою частиною вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.

Рольова гра

Комунікативне завдання для активізації вивченого матеріалу, для виконання якого учні отримують відповідні соціальні ролі й мусять вести себе згідно зі своєю роллю та визначеною ситуацією.

Історична загадка

Учень складає історичний портрет діяча у формі спічу від його імені. Інші мають вгадати, про кого йде мова. Цей метод є цікавою формою роботи над персоналіями. Саме їй останнім часом приділяється багато уваги. Розвивається вміння виділяти головне, розвиваються творчі здібності, стимулюється робота з додатковою літературою.

Спіч у малюнках (схемах)

Учень або група учнів малюють чи схематично зображують певну подію, пояснюють сенс символів, закладених у малюнках. Цю роботу потім можна використати в інших класах з метою закріплення фактичного матеріалу. Метод є прекрасною формою засвоєння та опрацювання матеріалу, його закріплення. Розвиває творчу уяву учнів, вміння систематизувати матеріал, встановлювати певні закономірності.

Естафета

Учні розподіляються на великі групи (можна по рядах), їм пропонується вирішити серію завдань певного типу.

Дебати

Визначаються дві команди (2—3 учні). Обирається тема. Одна з команд стверджує тему, друга — заперечує. Розмір дебатів можна змінювати залежно від того, коли проходить гра, під час чи після уроків. Учні, які не задіяні в командах, можуть виконувати роль суддів, допомагати у підборі фактів та аргументів тощо.

Методична цінність. Сприяє виробленню та закріпленню всіх, без винятку, навичок, закладених у програмі.

Читання тексту з наступним складанням стислого (поширеного) плану до нього або складанням переліку запитань до тексту (метод контрольних запитань)

Визначення події, яка найбільш вразила при вивченні певної країни, теми тощо. Після вивчення певного обсягу матеріалу учням дається завдання визначити подію, яка найбільше вразила, обґрунтувати свою думку. Завдяки цьому прийому роботи у нестандартній формі закріплюється матеріал, а головне — стимулюється морально-етична активність особистості, бо причини обрання певної події в більшості виходять за рамки суто історичного аналізу. Ця форма сприяє також «вживанню» в історичну епоху, що є набагато важливішим, ніж сухе накопичення фактичного матеріалу.

Враження

Запропонувати учням написати есе, використовуючи вивчений матеріал з приводу вивченого матеріалу із зазначенням власного ставлення до нього.

Прес-конференція

Учні отримують завдання — опрацювати біографію історичної особи і підготуватись відповідати на питання від її імені. Інші учні класу складають питання до цього історичного діяча. Потім проводиться прес-конференція. Ця форма роботи розвиває аналітичні, творчі, мовленнєві навички. Стимулюється робота з додатковою літературою, формується потреба розуміти вчинки інших, розвивається схильність до здорової критики, а не демагогії. Ще одна прекрасна форма «вживання» в історичну епоху.

Науково-проблемний метод

Учням пропонується наукова проблема, ще не розв'язана вченими. Є вірогідність, що молоді інтелектуали її вирішать.

Складання гіпотетичного прогнозу розвитку країни, регіону, світу і т. ін.

Учні складають прогнози розвитку, які можуть починатися такими словами:

- Якби в Німеччині не прийшли до влади фашисти...
- Через 20 років в Україні за умов розвитку ринкових законів...
- Якби президентом України був я...
- Якби не було Другої світової війни...
- Якби не розпався СРСР...

Варіантів тем творів може бути безліч.

Методична цінність. Формування аналітичного мислення, розвиток творчих здібностей, формування активної життєвої позиції, вміння виявляти історичні закономірності.

Робота учнів у ролі експертів з правом оцінювати інших

Учень-експерт готується за певною темою розділу, екзаменаційним білетом... Після цього опитує з вивченої теми інших учнів. Завдяки цій формі роботи учень-експерт бездоганно оволодіває певним матеріалом, адже навчаючи інших, ми самі краще вчимося. Підвищується ефективність поточного контролю, розвиваються комунікативні навички учнів, учні, яким важко дається вивчення матеріалу, отримують додаткову можливість перевірити себе, підвищити власну самооцінку.

Експрес-опитування перед класом

Учні складають фактичні питання, пов'язані з ключовими моментами теми. Один з учнів відповідає на всі питання поспіль. Кожна правильна відповідь — один бал до загальної оцінки, кожна неправильна — мінус. Наступним йде відповідати учень, який не зміг правильно поставити питання.

Методична цінність. Закріплюється фактичний матеріал, формується вміння виділяти головне, систематизувати факти, виробляється принцип відкритості та об'єктивізму при виставленні оцінок.

Однією з форм, що дає можливість зробити урок цікавішим, підвищити інтерес учнів до вивчення предмета, активізувати їх діяльність та зняти напруження, особливо під час перевірки знань, є ігри-змагання (конкурси). Психологи рекомендують використовувати **навчальні ігри в початкових і середніх класах**. Посада Дейла Карнегі: «Зробіть своє навчання живою грою».

Можливим варіантом активізації пізнавальної діяльності в старших класах є **науково-дослідницька робота**.

Структурна схема науково-дослідницької роботи

Моє педагогічне кредо

Методи та форми діяльності

Розвиток мислення учнів на уроках. Модель-схема.

Навчальна гра
Навчальна дискусія
Самостійна робота
Робота у парах змінного складу
Евристична бесіда
Ситуації новизни
Створення Проблемно-пошукове викладання матеріалу
Активізація фантазії
Образне малювання (особисте бачення)

Ефективні прийоми розвитку пам'яті

Мета: Активізація пізнавальної діяльності.

Розширення можливостей пам'яті (методику розробили американські психологи Дуглас Херманн та Майк Грюнберг).

1. Асоціативна пам'ять.
2. Уявна систематизація (використання слів-зачіпок).
3. Метод словесних ланцюжків.
4. Цифро-буквенна система (запам'ятовування у певній послідовності).
5. Метод прив'язки до місця (винайдений грецьким оратором Симонідом.
Базується на використанні уявних образів для зв'язку ідей).
6. Метод "історій".
7. Фрази-підказки.